"Kraft genom glädje-havsbadet" på Rügen och den tyska "folkgemenskapen"
Rundvandring genom utställningen

2. "Kraft genom glädje"-havsbadet
2.1 Rügen under nationalsocialismen
2.2 Idé och planering
2.3 "Kraft genom glädje"-havsbadet i propagandan
2.4 Byggnadens uppförande och dess användning fram till 1945
2.5 Historiken efter 1945

3. Den tyska "folkgemenskapen"
3.1 Den tyska "folkgemenskapen" som idé
3.2 Formering av "folkgemenskapen"
3.3 De faktiska sociala förhållandena
3.4 Propaganda och masskultur
3.5 Instrumentalisering av kulturen
3.6 Den nazistiska statens "modernitet"

Filmrum: Vägledande film till utställningen, 35 minuter

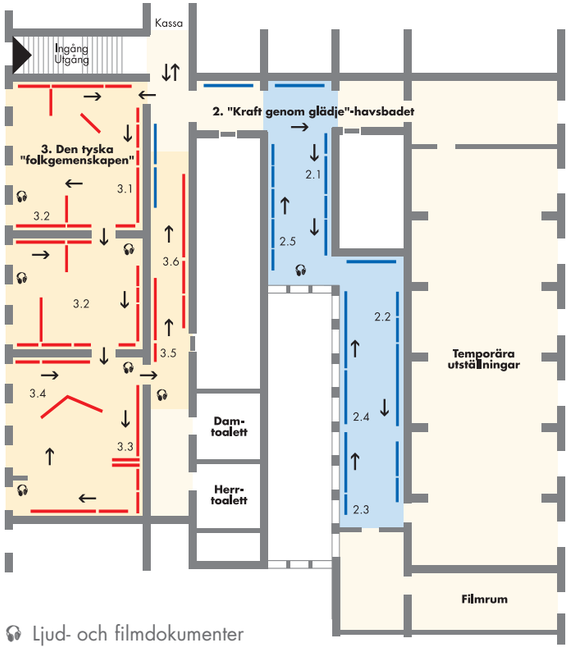

Ljud- och filmdokumenter

Utställningen kommer successivt att utvidgas. Därför inleds numreringen av den nu färdigställda delen med 2.

Dokumentationszentrum Prora
Dritte Straße 4 · 18609 Prora/Rügen · Tyskland
Tel. +49 (0)38393 13991 · Fax +49 (0)38393 13934

Öppettider
Mars-maj, september: Dagligen 10.00 -18.00
Juni-augusti: Dagligen 9.30 -19.00
November-februari: Dagligen 11.00 -16.00
Stängt från 1 till 25 december

Dagligen visningar
Evtl. med undantag av nov – febr. Vsg titta på homepage eller ring oss upp. Vsg anmäll dig innan, önskas svensk guidning.

Kontor i Berlin
Tel. +49/(0)30 27594166 · Fax +49/(0)30 27594167

www.prora.eu • info@prora.eu
www.facebook.com/Prora.eu

MACHTUrlaub

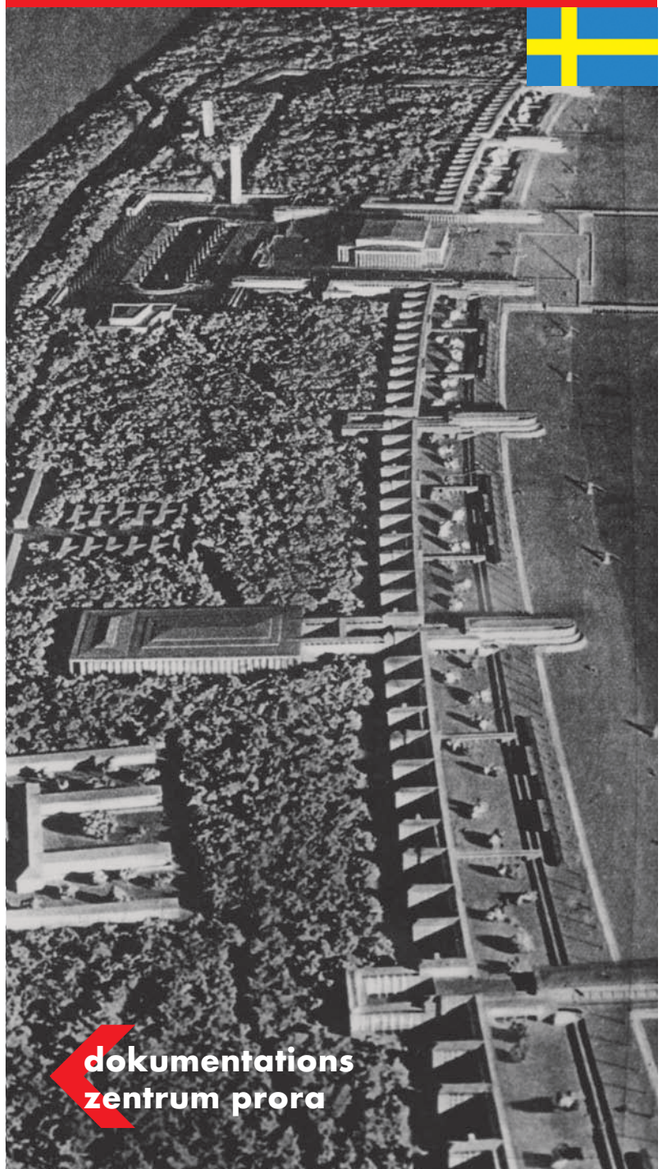

Prora dokumentationscentrum
År 2004 utformades den permanenta utställningen MACHT-Urlaub (har både betydelsen GÖRsemester och MAKTsemester). Första delen av utställningen visar hur Prora-anläggningen byggdes och hur den använts. Framställningen är fokuserad på projektets bakgrund, på den utdelning projektet gav i den nationalsocialistiska propagandan samt på den lokala omgivningen vid denna tid.
Den andra delen av utställningen sätter in havsbadet i nationalsocialismens arbets- och socialhistoria. Med utgångspunkt i den nationalsocialistiska "folkgemenskapens samhälle" ger utställningen en bred beskrivning av arbets- och levnadsförhållandena i "Tredje riket". Utställningen visar vad som utmärkte de nationalsocialistiska organisationerna och bemöter regimens propaganda med en redovisning av de faktiska sociala förhållandena, som

Prora Dokumentationscentrum

definitivt inte svarade mot påståendena i agitationen. Samhället kännetecknades i själva verket av social ojämlikhet och av åtskillnad mellan olika befolkningsgrupper. "Folkgemenskapens ideologi", däremot, frambesvor ett rasmässigt och politiskt homogent samhälle, där medlemmarna skulle utgöra ett följe till "Ledaren", visa sig lydiga och trogna och då först skulle få ta sociala förmåner i anspråk, som exempelvis semester i Prora. Utöver talrika bild- och textdokument visar ljud- och filmsekvenser hur "folkgemenskapen", enligt regimen, skulle utformas. Dokumentationscentrets utställning är den enda permanenta utställningen i Tyskland om "Tredje rikets" arbets- och socialhistoria – och vilken plats skulle kunna passa bättre för en sådan utställning än havsbadsanläggningen i Prora? Växlande utställningar om historia, arkitektur, konst, natur och politik sekunderar den permanenta utställningen.

"KdF-havsbadet" i Prora på Rügen

I badorten Prora byggdes mellan åren 1936 och 1939 ett 4,7 kilometer långt komplex, som skulle kunna härbärgera 20 000 semesterfirare. Uppdragsgivare var den nationalsocialistiska organisationen "Kraft genom glädje" ("Kraft durch Freude", KdF). Till största delen hann byggnaden bli färdig före krigsutbrottet. Anläggningen är inte bara ett byggnadshistoriskt intressant exempel på hur modernismens arkitektur användes under nationalsocialismen utan ger också socialhistoriskt viktig information. "KdF-havsbadet" vittnar om nazisternas försök att vinna arbetarna – vilkas partier och organisationer slogs sönder 1933 – för en nazistisk krigs-, livsrums- och raspolitik. "Folkets nerver" skulle stärkas inför nästa krig.

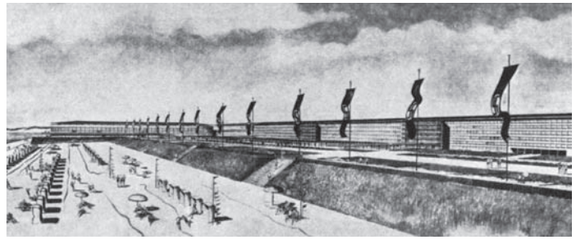

"KdF-havsbadet" på Rügen, arkitektonisk perspektiv, utkast av Clemens Klotz, 1939

Redan 1936 hade Hitler begärt att anläggningen i en krigssituation också skulle kunna användas som lasarett. Då kriget inleddes 1939 drogs byggnadsarbetarna bort från Prora, arbetet avbröts och byggnadskomplexet stod ofullbordat. Det utnyttjades aldrig som semesteranläggning, men delar kom att användas för att utbilda en polisbataljon, och här tränade också underrättelsetjänsten inom krigsflottan en del av sin personal. Tvångsarbetare och krigsfångar sattes in i det fortsatta byggandet, så även på denna plats – den proklamerade glädjens och återhämtningens ort – finns anledning att sörja det nazistiska våldsherraväldets offer. År 1943 fick de drabbade människorna i det utbombade Hamburg nödbostäder i Prora och hit förlades under slutet av kriget också flyktingar från öst. 1944 tjänade Prora som lasarett. Indirekt är "KdF-havsbadet" på Rügen också förbundet med den närliggande raketförsöksanläggningen i Peenemünde, där de s.k. V-vapnen utvecklades. Dit överfördes nämligen Proras byggnadsarbetare 1939.

I Tyska Demokratiska Republiken (Östtyskland) låg anläggningen inom ett avspärrat militärt område. För allmänheten blev den därför tillgänglig först 1991. Numera är Prora välkänt både i och utanför Tyskland som ett monument över "Tredje rikets" byggnads- och socialhistoria och har årligen hundratusentals besökare. Byggnadskomplexet är, vid sidan av nazisternas partikongressområde (Reichsparteitagsgelände) i Nürnberg, den största sammanhållna arkitektoniska kvarlåtenskapen från den nationalsocialistiska eran. Hela anläggningen är kulturminnesskyddad.

"Tyska arbetsfronten" och fritidsorganisationen "Kraft genom glädje"

Nationalsocialisterna upprättade den "Tyska arbetsfronten" ("Deutsche Arbeitsfront", DAF), sedan de med våld upplöst arbetarnas fackföreningar den 2 maj 1933. Arbetsfrontens ledare Robert Ley angav att "arbetsfrontens höga mål är att fostra alla i arbetslivet ingående tyskar i nationalsocialistisk anda", och deklarerade därmed uttryckligen att organisationen inte var avsedd att värna arbetarnas ekonomiska och sociala intressen. "Tyska arbetsfronten" övertog fackföreningarnas beslagtagna tillgångar och även deras medlemmar, och blev så den medlemsstarkaste och rikaste nationalsocialistiska massorganisationen. Inom "Tyska arbetsfronten" grundades i november 1933 fritidsorganisationen "Kraft genom glädje", vilken i "Tredje riket" ålades att sköta arbetarnas fritidsliv. För det ändamålet lanserades några stora projekt, som t.ex. upprättandet av en flotta med "KdF-semesterbåtar", produktionen av en "KdF-bil" ("Volkswagen") och även byggandet av "KdF-havsbadsanläggningar". Byggnadskomplexet i Prora på Rügen var tänkt som prototyp för ytterligare fyra sådana anläggningar. Fritidsorganisationen "Kraft genom glädje" blev genom sina erbjudanden den populäraste och mest framgångsrika delen av den "Tyska arbetsfronten". Havsbadet i Prora var fram till 1939, liksom "Volkswagen", ett väsentligt inslag i regimens sociala propaganda. Det är betecknande att grundläggningsceremonin i Prora genomfördes den 2 maj 1936, på treårsdagen av nazisternas våldsamma upplösning av fackföreningarna, den s.k. stormen mot fackföreningarna. Men havsbadet och "Volkswagen" kom enbart att bli propagandistiska medel och blev aldrig förverkligade. Med krigsutbrottet 1939 gjordes hela fritidsorganisationen och dess anläggningar krigstjänstpliktiga. I det fortsatta förloppet av historien ingår även den tragiska död, som tusentals flyktingar ljöt då det f.d. "KdF"-skeppet "Wilhelm Gustloff" sjönk i Östersjön i januari 1945.

Ett minnesmärke över ett avsnitt inom vår nutidshistoria

I Tyskland har uppmärksamheten fram till nu riktats enbart mot nazistregimens förbrytelser. Men för att kunna förstå den nationalsocialistiska perioden är det absolut nödvändigt att också upp-

KdFs nybyggda fartyg "Robert Ley" och "Wilhelm Gustloff", 1939

märksamma regimens löften och erbjudanden: förment klasslös "folkgemenskap" samt delaktighet i kultur, resor, konsumtion, teknik och motorisering. Endast genom att ställa samman det sköna skenet med de massiva våldsförbrytelserna – och det moderna med det barbariska – kan en bild uppstå av "Tredje riket", som gör det förståeligt för efterföljande generationer. Sedan krigsslutet har myten om "Tredje rikets" förment goda sidor hållit sig vid liv, alltså i mer än ett halvt århundrade. Myten tar konkret form i havsbadsanläggningen i Prora, där den kristalliserar sig arkitektoniskt och monumentalt. Prora är därför också den ort där man kan avslöja denna myt, där man tydligt kan klarlägga de politiska bakgrunderna och beskriva det nationalsocialistiska samhällssystemet i sin komplexitet. Först då blir denna period i Tysklands historia gripbar och en förståelse möjlig. Visar inte anläggningen – med sina ändlösa uppradningar och genom den massiva ansamlingen, genom den tilltänkta centrala festsalen för massevenemang och bristen på möjlighet att dra sig tillbaka till något privat – på ett strukturellt våld, vilket inte tillfälligtvis påminner om en kaserns? Samtal med besökare bekräftar, att det finns ett stort intresse just för den historiska bakgrunden. Den kulturminnesskyddade anläggningen i Prora är alltså inte enbart ett av de största nationalsocialistiska monumentalbyggena utan framför allt en plats där det går att bringa klarhet i den farliga fascinationen inför nazismen, vilken har förmått frammana en skenbart positiv sida av den nationalsocialistiska staten. Platsen kan, då sambanden

Reklamaffisch från 1939. I bakgunden: anläggningarna i Prora

i den nationalsocialistiska politiken beskrivs, lösa upp fascinationens förtrollande verkan. Att Prora aldrig togs i anspråk som semesteranläggning minskar inte sanningskraften i platsens budskap utan understryker endast den följdriktiga konsekvensen av "Tredje rikets" expansionistiska och rasistiska politik. Då utvecklade regimen en betydligt mer omfattande dynamik än under försök att uppnå "folkgemenskap" och inre lugn. Anläggningen är ett belägg för den nationalsocialistiska socialpolitikens misslyckande, ett misslyckande som låg inbäddat i "Tredje rikets" politik. Priset för det sköna skenet var folkmord, massgravar och ett brott i civilisationsutvecklingen.